مکانیک سازهها و شارهها/ سال۱۴۰۳/ دوره ۱۴/ شماره ۲/ صفحه ۱۲۷–۱۳۸

نشربه مكانيك سازه باوشاره ب

DOI: 10.22044/JSFM.2024.13467.3776

تعیین تجربی پارامترهای مدل آسیب نرم آلومینیوم ۵۰۸۳ و به کارگیری عددی مدل کالیبره شده

سجاد رسائی^{۱،*}، داود الماسی^۲، محمدرضا حیدری^۳

^۱استادیار، دانشکده مهندسی، دانشگاه صنعتی کرمانشاه، کرمانشاه، ایران ^۲مدرس مدعو، دانشکده مهندسی، دانشگاه صنعتی کرمانشاه، کرمانشاه، ایران ^۳دانشجو کارشناسی ارشد، دانشکده مهندسی، دانشگاه صنعتی کرمانشاه، کرمانشاه، ایران مقاله مستقل، تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۲۵/۱۶؛ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۱۲/۱۶؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۲/۶

چکیدہ

در این پژوهش رفتار مکانیکی و پدیده آسیب نرم آلیاژ آلومینیوم ۵۰۸۳ مطالعه شده و رابطه بین کرنش شکست و وضعیت تنش در محل گسیختگی، بر اساس مدلهای آسیب کلاسیک جانسون-کوک، رایس-تریسی و هوپوترا ارائه گردیدهاست. بر اساس نتایج در محدوده تنش سه محوره مطالعه شده، تفاوت بین مدلها ناچیز است و با دقت مناسب از هر کدام میتوان استفاده کرد. کالیبره کردن مدلها با استفاده از آزمونهای تجربی روی نمونههای تخت و تخت شیاردار و با هدف ایجاد نسبت تنش سه محورههای مختلف در محل شیار، انجام شده است. با هدف بررسی نتایج مدل به دست آمده، مسئله در محیط نرم افزار آباکوس شبیهسازی شده و نتایج آزمونهای تجربی مقایس نتایج شدی از هر کدام میتوان استفاده کرد. کالیبره کردن آزمونهای تجربی مقایسه شده است. نایج شبیه سازی های عددی و تجربی از همخوانی بسیار خوبی برخوردار بودند و بر اساس نتایج، مدل استخراج شده میتواند نیروی بیشینه را با حداکثر خطایی کمتر از ۲/۵٪ محاسبه کند.

كلمات كليدى: ألومينيوم ٥٠٨٣؛ أسيب نرم؛ مدل جانسون-كوك؛ المان محدود.

Experimental determination of the parameters of ductile damage model of aluminum 5083 and numerical application of the calibrated model

Sajjad Rasaee^{1,*}, Davoud Almasi², Mohammad Reza Heidari³

- ¹ Asst. Prof., Mech. Eng., Kermanshah university of Technology., Kermanshah, Iran
- ² Adjunct. Prof., Mech. Eng., Kermanshah university of Technology., Kermanshah, Iran
- ³ M.Sc. Student, Mech. Eng., Kermanshah university of Technology., Kermanshah, Iran

Abstract

In this research, the mechanical behavior and the phenomenon of ductile damage of Al5083 are studied and the relationship between the fracture strain and the state of stress at the damage location is presented based on the classic damage models of Johnson-Cook, Rice-Tracy and Hooputra. Based on the results, in the studied stress triaxilality range, the difference between the models is insignificant and each of them can be used with reasonable accuracy. Calibrating of the models has been done using experimental results on the both smooth and notched flat specimens. In order to check the results of the obtained model, the process has been simulated in the Abaqus and its results have been compared with the experimental results. The results of the numerical and experimental simulations were in good agreement and based on them, the extracted model was able to predict the maximum force with the accuracy of $\pm 2.5\%$.

Keywords: Aluminum 5083; ductile Damage; Johnson-Cook Model; FEM analysis.

^{*} نویسنده مسئول؛ تلفن: ۳۸۳۰۵۰۰۱-۰۸۳ آدرس پست الکترونیک: <u>rasaee@kut.ac.ir</u>

۱– مقدمه

فرآیند ساخت بخش عمدهای از تولیدات صنعتی در صنایع عظیم همچون خودروسازی، هوافضا و دریایی شامل فرآیند شکلدهی ورقهای نازک فلزی است. این فرآیندهای شکلدهی همراه با تغییر شکلهای پلاستیک بزرگی هستند که تحلیل آنها برای فهم میدان تغییر شکل دشوار و ضروری است. نازکشدن و گلوییشدن موضعی، چینخوردگی و پارگیها از جمله عیوب غیرقابل قبول حین شکلدهی ورقهای نازک فلزی هستند که باید از ایجاد آنها پرهیز کرد. در گذشته امکان ایجاد عیوب حین فرآیند شکل دهی، با انجام آزمایش های پرهزینه و زمانبر بررسی می شد؛ در حالیکه امروزه به کمک تحلیلهای عددی بر اساس روشهای مکانیک آسیب میتوان امکان ایجاد این عیوب و محلهای بحرانی برای شروع گسیختگی را پیشبینی کرد و به علت ایجاد آنها نیز پیبرد. دانستن آسیب حین تغییر شکلهای پلاستیک در فرآیندهای شکل دهی برای اطمینان از عملکرد صحیح و امن تجهیزات و کاهش هزینهها و زمان صرفشده برای انجام آزمایشها ضروری است.

مدلهای رفتاری بسیاری برای توصیف تنش سیلان و رفتار تغییر شکل مواد در شرایط مختلف بارگذاری پیشنهاد شدهاند. به طور کلی ثابتهای مدل رفتاری و یا مدل آسیب با انجام آزمونهای مشخص و استاندارد مکانیکی تعیین میشوند. به دلیل ماهیت طبیعی مواد، پارامترهایی مانند ریزساختار اولیه (برای مثال جهت گیری دانه ها در جهت غلتک کاری)، دما و نرخ کرنش بر نتایج آزمونهای تعیین خواص مکانیکی تاثیر گذار هستند. اهمیت و کاربرد مدلهایی که بتوانند تنش سیلان و یا آسیب ایجاد شده را در محدوده وسیعی از کرنشها، نرخ کرنشها و دماهای بالا برای طراحی محصول نهایی به طور صحيح و قابل اعتماد پيشبيني كنند، انكار ناپذير است. اگرچه مدلهای رفتاری به انواع مختلفی، مانند فیزیکی، تجربی و نیمه تجربی، قابل تقسیم هستند هدف آنها پیشبینی دقیق رفتار ماده است؛ بنابراین، ارائه مدل جدید و یا توسعه مدلهای پیشین رفتار مواد برای فرآیند طراحی ضروری است تا رفتار تغییر شکل ماده در نرخ کرنشهای بالا و دماهای مختلف به درستی تعیین شود. در بین این مدلها، مدل جانسون-کوک که شامل متغیرهای کرنش سختی، نرخ کرنش سختی و نرم شوندگی دمایی است، به دلیل امکان کالیبره کردن مدل و

محاسبه پارامترهای ثابت آن با انجام آزمایش کمتر، به طور گسترده استفاده شده و در اکثر ابزارهای شبیهسازی المان محدود تجاری، به طور پیشفرض برای مدلسازی رفتاری مواد گنجانده شده است.

آویرال و همکاران [۱] روشی را با استفاده از الگوریتم جستجوی Levenberg-Marquardt برای شناسایی پارامترهای جانسون-کوک مواد به روش معکوس پیشنهاد کردند. آنها مجموعهای از پارامترهای جانسون-کوک را برای توسعه یک مدل المان محدود مناسب برای شبیه سازی فرآیند ماشینکاری ارائه کردند و سپس، از روش شناسایی معکوس برای محاسبه مقادیر ثابتهای این مدل استفاده کردند. برای تخمین مقادیر ثابتها از مورفولوژی برادهها و نیروی برش در طول فرایند استفاده کردند و نتیجه گرفتند که امکان شناسایی مجدد پارامترهای مدل با روشهای معکوس وجود دارد با این حال پارامترهای برآورد شده از نتایج شبیهسازی تقریباً با مدل کلاسیک اصلی یکسان بودند. گامبیراسیو و همکاران [۲] روش های مختلفی را برای کالیبراسیون پارامترهای مدل جانسون-كوك تحت پديده نرخ كرنش بالا با بيان رفتار انحرافي مواد الاستو پلاستیک ارائه دادند. علاوه بر این، آنها از دادههای آزمون ضربه تیلور نیز برای ارزیابی پارامترهای مدل جانسون-کوک بهره گرفتند [۳]. ایشان همچنین یک مدل قدرتمند جدید دوبخشی بر اساس مدل جانسون-کوک، برای پیشبینی تنش جریان ماده معرفی کردند و نشان دادند که مدل جدید انسجام بیشتری در توصیف رفتار پلاستیک مواد دارد و به طور قابل توجهی بهتر از مدل استاندارد جانسون-کوک است.

شکست جامدات شکل پذیر اغلب ناشی از رشد و ادغام حفرههای میکروسکوپی است و تحت فرآیند برهم نهی تنش های کششی هیدرواستاتیک در حوضه تغییر شکل پلاستیک تقویت میشود. رشد حفرهها همواره به عنوان یک مشکل در پلاستیسیته مطرح میشود. رایس و تریسی [۴] رشد حفرهها تحت بارگذاری هیدرواستاتیک را بررسی کردهاند. ایشان ابتدا میدان جریان در یک ماده غیرقابل تراکم را تعیین کردند که میدان جریان در یک ماده غیرقابل تراکم را تعیین کردند که و کرنش کاملاً یکنواخت است؛ سپس با استفاده از روش رایلی-ریتز بزرگ شدن یک حفره یکروی مستقل در یک ماده سخت نشده را تحلیل کردند و در نهایت یک رابطه نمایی ساده برای کرنش شکست برحسب تنش سه محوره ارائه نمودند.

آلومینیوم ۲۰۱۷ استفاده کردند. بر اساس نتایج آنها پیش بینی های مدل ANN با داده های تجربی نسبت به مدل جانسون-کوک، برای همه نرخهای کرنش و دماها سازگارتر است. میلانی و همکاران [۱۰] از یک استراتژی شناسایی چند منظوره وزنی برای تخمین پارامترهای مدل جانسون-کوک دو ماده سوپر آلیاژ Nitronic 33 و Ti-6Al-4V استفاده کردند که اغلب در مدلهای المان محدود استفاده می شوند. روند پیشنهادی ایشان از نظر کاهش تعداد آزمایشهای لازم برای شناسایی پارامترهای مدل قابل توجه بود. مجذوبی و همکاران [۱۱] به جای انجام آزمایشهای معمولی که زمان و هزینه زیادی دارند، از رویکرد بهینه سازی استفاده کردند و مدل آسیب برآورد شده توسط آنها تطابق خوبی با پیشبینیهای تجربي و المان محدود داشت. بانرجي و همكاران [١٢, ١٣] رفتار معمول فولادهای زرهی در شرایط مختلف بارگذاری دینامیکی را مورد بررسی قرار دادند. نتایج مدل ساختاری و آسيب جانسون-كوك توسعه يافته آنها با نتايج شبيهسازي آزمایش ضربه شارپی و نتایج تجربی تطابق منطقی و خوبی داشتند. بوزیورکین و همکاران [۱۴] رفتار شکست آلیاژهای تیتانیوم را بر اساس دادههای تجربی که از شرایط بارگذاری دینامیکی مختلف بدست آمده، بررسی کردند. ایشان پارامترهای مدل جانسون-کوک را تعیین کردند و در شبیه سازی المان محدود برای شبیهسازی مشکل فن موتور هواپیما گنجاندند. ژانگ و همکاران [۱۵] فرآیند خشن تراشی را برای پیشبینی اثرات پارامترهای برش و هندسه ابزار با استفاده از مدل آسیب جانسون-کوک مورد بررسی قرار دادند و به نتایج مناسبی دست یافتند. لیو و همکاران [۱۶] فرآیند برش فلز را با شش مدل شکست نرم برای شناسایی مدل شکست مناسب ارزيابى كردند و نتيجه گرفتند كه بهترين نتايج مربوط به پیشبینی آسیب بر اساس مدل شکست Bao-Wierzbicki است که به نرخ کرنش، دما و رفتار تکاملی آسیب وابسته است. مشایخی و همکاران [۱۷] مدلی را برای پیش بینی فرآیند آسيب الاستوپلاستيک در آلياژ فولاد A533 ارئه دادند و همچنین توانستند با استفاده از این مدل با دقت مناسبی شکست در نمونه دارای ترک را نیز تخمین بزنند. اگرچه مطالعات بسیار زیادی در زمینه استخراج مدل های رفتاری و آسیب انجام شدهاند، اما نتایج آنها به دلایل مختلفی با یکدیگر متفاوت بوده است. برخی از این دلایل به نحوه انجام و تحلیل

بای و همکاران [۵, ۶] با استفاده از مطالعات نظری و تجربی نشان دادند که تنش سه محوره یک پارامتر کلیدی در کنترل دامنه کرنش شکست است. ایشان [۵] از نمونههای گرد شیاردار با نسبتهای تنش سه محوره مختلف برای مطالعه شکست استفاده کردند. بر اساس نتایج ایشان با استفاده از این نمونهها تنها محدوده کوچکی از نسبتهای تنش سهمحوره در دسترس است. آنها همچنین با شبیهسازی المان محدود دو گروه آزمایشی مختلف یک مدل سهبعدی از مکان هندسی شکست ارائه دادند [۶]. آنها به این نتیجه رسیدند که علاوه بر نسبت تنش سهمحوره، پارامتر اثر نامتغیر سوم تانسور تنش انحرافی نیز باید در توصیف شکست مواد شکل پذیر گنجانده شود. بر اساس نتایج ایشان محل شکست در شرایط بارگذاری مختلف توسط پارامترهای نسبت تنش سهمحوره و پارامتر اثر نامتغیر سوم تانسور تنش انحرافی مشخص می شود و با استفاده همزمان قانون انباشت آسیب، مدل شکست نرم پیشنهادی ایشان توانست در شرایط بارگذاری مختلف شکست را با دقت مناسب پیشبینی کند. بااو و همکاران [۷] با انجام آزمونهای گسترده روی آلیاژ آلومینیوم ۲۰۲۴ حرارت دیده تلاش کردند تا مکان هندسی کرنش شکست را در حالتهای مختلف نسبت تنش سه محوره بهدست آورند. آنها آزمونهای برش، آزمون کشش ساده و آزمون فشار را مورد بررسی قرار داده و برای بازههای مختلف نسبت تنش سه محوره، رابطهای برای ارتباط كرنش شكست و نسبت تنش سهمحوره ارائه نمودند؛ نتايج آن-ها نشان داد که سه تابع مختلف برای این ارتباط در بازههای مختلف وجود دارد. هوپوترا و همکاران [۸] یک رویکرد جامع برای پیش بینی شکست در یک جزء بر اساس تنش و کرنش-های ماکروسکوپی ارائه کردند که در آن از مکانیزمهای شکست گلویی شدن (به دلیل ناپایداریهای موضعی)، شکست مواد شکلپذیر و شکست برشی استفاده می شد. همه معیارهای شکست به گونهای توسعه داده شدند که تأثیر مسیرهای کرنش غیرخطی را نیز شامل شوند؛ سپس اثربخشی این رویکرد در پیشبینی شکست با مقایسه نتایج عددی با دادههای تجربی آزمایش خمش سه نقطهای و فشار محوری مورد بحث قرار گرفت. بوبیلی و همکاران [۹] از یک مدل رفتاری بر اساس شبکه عصبی مصنوعی (ANN) و مدل جانسون-کوک برای پیش بینی رفتار مواد در شرایط نرخ کرنش بالا، بر اساس آزمایشهای هاپکینسون در دماهای مختلف، برای آلیاژ

آماری نتایج، مانند عدم تکرار کافی آزمایشها برای اطمینان از ثبات نتایج بدست آمده، مربوط بوده است.

امروزه در صنايع مختلف مواد با استحكام بالا و وزن كم کاربردهای فراوانی یافتهاند و در بین همه مواد فلزی آلیاژهای آلومینیوم به دلیل ویژگیها و خواص مکانیکی یکی از پرکاربردترینها هستند. آلیاژهای سری ۵۰۰۰ کرنش سختی پذیر بوده و به دلیل مقاومت به خوردگی مناسب، حتی در آب شور، چقرمگی بالا در دماهای پایین، استحکام و شکل پذیری بالا به طور گسترده در صنایع دریایی، شیمیایی و غذایی کاربرد دارند. در این پژوهش مدل آسیب جانسون-کوک برای آلیاژ ۵۰۸۳ آلومینیوم با استفاده از آزمونهای استاندارد تجربی کالیبره شده و کارآیی آن در شبیهسازی گسیختگی نمونههای استاندارد صحت سنجی شدهاست. علاوه بر این مدل استاندارد، ثابتهای ماده مربوط به مدلهای معروف رایس-تریسی و هوپوترا نیز استخراج شده و نتایج این مدلها با مدل استاندارد جانسون-کوک مقایسه شدهاند. به این منظور آزمونهای کشش استاندارد با استفاده از نمونههای تخت و تخت-شیاردار، با شعاع شیارهای مختلف، برای تعیین کرنش شکست انجام شده و ثابتهای مدل با استفاده از دادههای آزمون تجربی تعیین و مدل کالیبره شدهاست. با شبیهسازی آزمونهای انجام شده در محیط نرمافزار آباکوس با استفاده از مدل ارائه شده و تعیین نمودار نیرو-جابجایی با استفاده از نرمافزار و مقایسه آنها با دادههای تجربی، دقت و کارآیی مدل ارائه شده سنجیده شدهاست.

۲- رفتار ماده مدلسازی رفتار ماده

آلومینیومها از جمله آشناترین مواد شکل پذیر هستند. رفتار معمول آنها شامل یک پاسخ خطی اولیه تا رسیدن به تنش تسلیم و به دنبال آن، رفتاری غیرخطی همراه با کاهش سفتی است. انرژی کرنش انباشته شده در ماده با رسیدن به نقطه ناپایداری، جایی که تنش به مقدار بیشینه میرسد، آزاد میشود (شکل ۱). از این نقطه به بعد، ماده به تدریج استحکام و سفتی خود را تا زمان گسیختگی نهایی از دست میدهد.

امکان پیش بینی دقیق زمان و محل گسیختگی در سازه ها و قطعات تحت بار نکته مهمی است که موضوع تحقیقات بسیاری بوده و از روشهای مختلفی برای آن استفاده شده

است. بر اساس روش مکانیک شکست سنتی، مدلسازی گسیختگی در سه مرحله انجام می شود. ابتدا بر اساس هندسه مساله، تاریخچه بارگذاری و شرایط اولیه، تحلیل تنش انجام می شود سپس با استفاده از معادلات سازگاری آسیب و تاریخچه تنش و کرنشها نقاط بحرانی شناسایی میشوند و در نهایت سیر آغاز پیدایش ترک تا گسیختگی نهایی قطعه توسط مفاهیم مکانیک شکست تحلیل می شوند. روش های مکانیک شکست به تحلیل قطعات دارای ترک می پردازند و بر رفتار محلی رشد ترک متمرکز هستند، بنابراین برای تحلیل گسیختگی سازهها در مقیاس بزرگ مناسب نیستند. درحالیکه، مكانيك آسيب، هنگاميكه با تحليل المان محدود همبسته می شود، می تواند الگویی تقریبی از شکست ارائه دهد که برای مقیاس سازههای بزرگ نیز مناسب باشد. شکل ۱ رفتار تنش-کرنش مشخصه یک ماده شکلپذیر با تخریب ناشی از تجمیع آسيب را نشان ميدهد. منحني خطچين نشان دهنده واكنش كلى ماده بدون تعريف آسيب است، درحاليكه خط ممتد مربوط به رابطه تنش-کرنش ماده آسیب دیدهاست. در این شکل، σ_u و $ar{arepsilon_0}^{pl}$ استحکام نهایی و کرنش پلاستیک معادل در σ_u شروع آسیب هستند، در حالی که $\overline{c}_{f}^{pl}$ کرنش پلاستیک معادل گسیختگی است.

شکل ۱- منحنی تنش-کرنش با آسیب پیشرونده [۱۸]

مکانیک آسیب ابزار قدرتمندی برای پیش بینی و مطالعه فرآیند شکست و گسیختگی در قطعات مختلف مکانیکی و به ویژه تحلیل علت شکل گیری عیوب در محصولات فرآیندهای شکلدهی فلزات است. مدلهای مختلفی برای پیش بینی آغاز و توسعه آسیب در فرآیندهای مختلف مکانیکی ارائه شدهاند که یکی از پرکاربردترین آنها، روش آسیب نرم است. در یک

فرآیند شکلدهی، رفتار شکست نرم تحت تأثیر کرنش قابل تحمل ماده است و اگر کرنش در ماده به کرنش شکست برسد آسیب ایجاد خواهد شد. کرنش در ماده تابع پارامترهای مختلفی از جمله حالت تنش است. برای ارزیابی حالت تنش از پارامتر نسبت تنش سهمحوره مطابق رابطه زیر استفاده می شود:

$$\eta = \frac{-p}{q} = \frac{\sigma_m}{\bar{\sigma}} \tag{1}$$

که پارامترهای σ_m و $\overline{\sigma}$ به ترتیب تنش میانگین و تنش معادل هستند و مطابق رابطه زیر تعریف میشوند:

$$p = -\sigma_m = -\frac{1}{3}(\sigma_1 + \sigma_2 + \sigma_3)$$

$$q = \bar{\sigma} = \sqrt{\frac{1}{2}[(\sigma_1 - \sigma_2)^2 + (\sigma_2 - \sigma_3)^2 + (\sigma_3 - \sigma_1)^2]}$$
(Y)

که σ_2 ، σ_2 و σ_3 تنشرهای اصلی هستند و فرض شده است که σ_2 ، σ_1 عاشد. که $\sigma_1 \geq \sigma_2 \geq \sigma_3$ باشد.

اگر ماده ایزوتروپیک فرض شود، آنگاه مدلسازی ماده می تواند بر اساس سه نامتغیر تانسور تنش فرموله شود که به $r = \left[\frac{27}{2}(\sigma_1 - \sigma_m)(\sigma_2 - \sigma_m)(\sigma_3 - \sigma_m)\right]^{1/3}$ صورت می شود:

دومین پارامتر مهم، پارامتر اثر نامتغیر سوم تانسور تنش انحرافی، θ است که مطابق با رابطه زیر به سومین نامتغیر نرمالیزه شده تنش ξ، مرتبط است:

$$\xi = \left(\frac{r}{q}\right)^3 = \cos(3\theta) \tag{(7)}$$

 ξ از آنجا که heta در محدوده $0 \le heta \le \pi/3$ است، پارامتر نیز در محدوده $1-\le \xi \le 1$ خواهد بود.

حالت تنش در یک نقطه از یک ماده همسانگرد را می توان در سه سیستم مختصات کارتزین، استوانهای و کروی تعریف کرد، و تنش معادل ō، با رابطه کارسختی به کرنش معادل ō، مرتبط است. علاوه بر این heta مطابق رابطه زیر نرمالیزه میشود:

$$\bar{\theta} = 1 - \frac{6\theta}{\pi} = 1 - \frac{2}{\pi} \arccos \xi \tag{(f)}$$

و محدوده $\bar{\theta}$ به صورت $1 - \leq \bar{\xi} \leq 1$ است. کلیه حالات تنش را می توان با پارامترهای ($\eta.\bar{\theta}$) تعیین وضعیت کرد. مشاهده میشود که $1 = \bar{\theta}$ نشاندهنده وضعیت کشش متقارن محوری، $0 = \bar{\theta}$ نشاندهنده وضعیت کرنش صفحهای یا برش عمومی و $1 - = \bar{\theta}$ نشاندهنده فشار متقارن محوری است. وضعیت تنش صفحهای مورد توجه ویژهای قرار گرفته است و ویرزبیکی [۱۹] نشان دادهاست که شرایط تنش صفحهای به طور یگانه بهوسیله یکی از پارامترهای $\bar{\xi} \in \eta$ یا $\bar{\theta}$ مطابق رابطه زیر قابل بیان است:

$$\xi = \cos\left[\frac{\pi}{2}(1-\bar{\theta})\right] = -\frac{27}{2}\eta\left(\eta^2 - \frac{1}{3}\right) \qquad (\Delta)$$

بر اساس فرضیات اساسی در مدل آسیب نرم، نسبت تنش سه محوره مهمترین عامل کرنش شکست ماده است. بر این اساس مقدار کرنش ایجاد شده در ماده تا پیش از شکست، تابعی از نسبت تنش سه محورهی وارد شده به ماده است و مقدار پارامتر آسیب در هر مرحله از بارگذاری محاسبه میشود. با تعیین مقدار لحظهای پارامتر آسیب (D) و همچنین در صورت مشخص بودن مقدار پارامتر آسیب بحرانی برای مادهی صورت مشخص بودن مقدار پارامتر آسیب بحرانی برای مادهی احتمالی گسیختگی و شکست را میتوان پیشبینی کرد. پارامتر آسیب با استفاده از تابع کرنش شکست برحسب نسبت تنش سه محوره و همچنین برای $\overline{\theta}$ مشخص، از رابطه زیر محاسبه میشود:

$$D = \int \frac{d\bar{\varepsilon}_{pl}}{\bar{\varepsilon}_{pl.D}(\eta, \bar{\theta}, \dot{\varepsilon})} \tag{(7)}$$

در عبارت فوق $ar{e}_{pl.D}$ کرنش معادل پلاستیک در آغاز آسیب است که تابعی از نسبت تنش سه محوره، نرخ کرنش و پارامتر نامتغیر سوم تانسور تنش انحرافی است.

برای بهره گرفتن از مکانیک آسیب ابتدا باید ارتباط نسبت تنش سه محوره و کرنش شکست مشخص شود که موضوع پژوهشهای متعددی بودهاست. پرکاربردترین روابط ارائه شده برای این موضوع معیارهای رایس-تریسی [۴]، جانسون-کوک [۲۰] و هوپوترا [۸] هستند. بر اساس معیارهای رایس-تریسی و جانسون-کوک به ترتیب از روابط زیر برای بیان ارتباط بین نسبت تنش سه محوره و کرنش شکست استفاده می شود:

شکل ۲- نمونههای آمادهشده برای آزمایش، هندسه نمونه و نمونههای ساختهشده

$$\varepsilon_f = c_1 exp(-c_2 \eta) \tag{V}$$

$$\varepsilon_f = d_1 + d_2 exp(-d_3\eta) \tag{(A)}$$

در روابط فوق c و d ها ثوابت ماده هستند که از آزمایش تعیین می شوند. در مدل هوپوترا نیز مطابق رابطه زیر، کرنش شکست پلاستیک با تابعی نمایی به نسبت تنش سه محوره مرتبط می شود.

$$\varepsilon_f = A \ e^{c\eta} + B \ e^{-c\eta} \tag{9}$$

که در این رابطه نیز A، B و c ثابتهای معیار آسیب ماده هستند و بر اساس آزمونهای تجربی تعیین میشوند. برای محاسبه مقادیر ثابتهای ماده در مدلهای آسیب از آزمونهای متنوعی با نمونههای کشش مدور و تخت دارای شیار، در حالت های کشش متقارن، تخت دارای شیار در حالت کرنش صفحه ای، نمونههای پروانهای برای حالت برش و نمونههای استوانه ای برای حالت فشار استفاده میشود. برای نمونه تخت شیاردار و در حالت کرنش صفحهای، نسبت تنش سه محوره بر حسب پارامترهای هندسی شیار از رابطه زیر محاسبه میشود [۵].

$$\eta = \frac{\sqrt{3}}{3} \left[1 + 2ln \left(1 + \frac{t_0}{4R} \right) \right]$$
(1.)

در این عبارت t₀ ضخامت اولیه نمونه و R شعاع شیار ایجاد شده در نمونه است و نسبت تنش سه محوره در میانه نمونه تابعی از شعاع شیار است.

مطالعه تجربى

در این مطالعه برای کالیبره کردن ثابتهای مدل مجموعهای از آزمونهای کشش استاندارد استفاده شدهاست. آزمونها مطابق با استاندارد E8 محکم و روی ورقهای تخت ساده برای تعیین خواص مکانیکی ماده، و تختشیاردار با شعاع شیار مختلف در بخش میانی به شعاعهای ۲، ۳، ۴ و ۵ میلیمتر، برای تعیین ارتباط بین نسبت تنش سهمحوره و کرنش شکست، انجام شدهاند که در شکل ۲ هندسه و ابعاد نمونهها نشان داده شدهاست. نمونهها از ورقی به ابعاد ۲×۱ متر، با استفاده از روش وایرکات و در سه امتداد طولی ورق (راستای غلتککاری)، راستای ۴۵ درجه و ۹۰ درجه بریده و آمادهسازی

جدول ۱- خواص مکانیکی آلیاژ آلومینیوم ۵۰۸۳ استفاده شده

مقدار	خواص مكانيكي
GPaY۲	مدول الاستيك (E)
• /٣٣	ضریب پواسون ($artheta$)
$MPa \land \cdot \land$	(σ_0) تنش تسلیم
MPa۵۴۱	ضریب کار سختی (K)
•/٢۶	توان کار سختی (n)

از رابطهای که توسط Bai و همکاران [۵] پیشنهاد شده برای محاسبه کرنش شکست نمونه تخت (رابطه ۱۲) و از رابطه ارائه شده توسط Lee و همکاران [۲۱] (رابطه ۱۳)، برای محاسبه کرنش شکست نمونههای تخت-شیاردار استفاده شدهاست که در این روابط t_0 و t_1 به ترتیب ضخامت ابتدایی شدهاست که در این روابط t_0 از t_0 اندازه تیری مقادیر نهایی (ابعاد پس از شکست)، تصاویری با میکروسکوپ نوری و بزرگنمایی مناسب از مقطع تهیه شده و پس از کالیبره کردن تصویر مقادیر مورد نیاز اندازه گیری شده اند. نتایج بدست آمده در جدول ۲ ارائه شدهاند.

$$\varepsilon_f = \frac{2}{\sqrt{3}} ln \left(\frac{t_0}{t_f} \right) + \frac{2n}{\sqrt{3}} \left(\sqrt{3} - 1 \right) \tag{11}$$

$$\varepsilon_f = \frac{2}{\sqrt{3}} ln \left(\frac{t_0}{t_f} \right) \tag{17}$$

در نهایت ارتباط بین نسبت تنش سهمحوره و کرنش شکست با استفاده از انطباق و برازش منحنی تعیین می شود، که مقادیر ثابتهای معیارهای رایس-تریسی، جانسون-کوک و هوپوترا مطابق جدول ۳ محاسبه شدهاند، همچنین مقادیر ضرایب همبستگی در برازش منحنیهای مختلف نیز در این

جدول آمده اند و بر اساس این مقادیر دقت نمودارهای انطباق یافته کاملا مناسب بوده است.

جدول ۲- مشخصههای ابعادی و نتایج آزمون نمونههای تخت

ساده و شیاردار							
Sample	Notch	Thicknes	t _d	t _f	Width		
Numbe	Radiu	s	(mm	(mm			
r	S	(mm)	)	)	(mm)		
	(mm)						
SP.N 0	-	١/٩٨	۱/۹۸	۱/۶۸	۶/۲۱		
SPR.N	٢	١/٩٨	٠/٩٩	۰/۹۳	۶/۱۸		
1							
SPR.N	٣	١/٩٨	1/18	•/٩٩	۶/۲۵		
2							
SPR.N	۴	١/٩٨	١/٣٣	1/18	8/1V		
3							
SPR.N	۵	١/٩٨	۱/۲۳	۱/۰۸	۶/۳		
4							

جدول ۳- جزئیات مدلهای آسیب، ثابتهای ماده استخراج

	ىدە	ىت					
Rice-Tra	cey Damage	Model: ε_f	$= ae^{b\eta}$				
а	В		Correlation coefficient				
1/548	-3/180		٠/٩٣				
Johnson-Cook Damage Model: $\varepsilon_f = ae^{b\eta} - c$							
а	b	С	Correlation coefficient				
۱۸/۶۶	-•/• 49	11/94	•/٩۶				
Hooputra Damage Model: $\varepsilon_f = ae^{c\eta} + be^{-c\eta}$							
а	b	Ċ	Correlation coefficient				
- 1 / Y 9 W	7/211	۰/۱۹۸	۰/۹۵				

از مقایسه نتایج بدست آمده برای مدلهای مختلف با نتایج تجربی، نمودار شکل ۵، میتوان دید که هر سه مدل تقریباً پیشبینی مشابه بههم دارند؛ بنابراین بدون اختلاف چشمگیر میتوان از هریک از این مدلها در بازه نسبت تنش سهمحورهای استفاده کرد که در شکل ۵ نشان داده شدهاست.

از معادلات شکست بدست آمده از تئوری های مختلف

مطالعه عددى

با شبیهسازی عددی آزمونهای انجام شده در محیط نرمافزار المان محدود آباکوس که با استفاده از مدلهای کالیبره شده انجام گرفته، صحت و مقدار دقت مدل بررسی شدهاست. در بخش قبل نشان داده شد که مدلها در محدوده نسبت تنش سه محوره مورد بررسی، نتایج بسیار مشابهی را نشان دادهاند، همچنین مدل آسیب جانسون-کوک نیز به طور پیشفرض در نرمافزار المان محدود آباکوس موجود است، به همین دلایل از این مدل در شبیهسازیها بهره گرفته شدهاست. خواص مکانیکی آلیاژ آلومینیوم استفاده شده مطابق با جدول ۱ و رفتار غير خطى ماده حين تغيير شكل پلاستيک براساس نمودار تنش-کرنش حقیقی آن و به صورت شکل ۴ درنظر گرفته شدهاند. در فرآیند شبیهسازی آسیب پیشرونده در محیط نرمافزار، با رسیدن پارامتر آسیب در هرالمان به مقدار بحرانی آن المان حذف میگردد. در این مطالعه از پارامتر جابجایی در لحظه شكست به عنوان پارامتر بحرانی آسیب استفاده شدهاست. مقدار جابجایی در لحظه شکست به نتایج آزمونها (کرنش در آغاز فرآیند آسیب و همچنین کرنش در لحظه شکست) و ابعاد المانهای استفاده شده در شبکه وابسته است و مقدار 0.03mm برای آن تعیین شدهاست. به دلیل سادگی مدل، كل هندسه مدلسازى شدهاست. مدلها با المانهاى ٨ گرهای مکعبی C3D8R شبکهبندی شده و برای تحلیل مسأله از حلگر صریح استفاده شدهاست. بار به صورت جابجایی یک نقطه مرجع در مرکز انتهای بالایی نمونه و در شرایط استاتیکی در نظر گرفته شده است؛ بخشهایی از نمونه که در داخل فک

دستگاه قرار دارند به این نقطه مرجع با قید Tie متصل شده اند، درحالیکه انتهای پایینی ثابت است. صحتسنجی و مقدار دقت شبیه سازی از مقایسه نتایج شبیهسازی با نتایج آزمون های تجربی بدست آمدهاست. به این منظور پاسخ نیرو-جابجایی و مقدار جابجایی پیش از گسیختگی به عنوان پارامترهای کنترل صحت نتایج درنظر گرفته شدهاند. در همه مدلها دقت و همگرایی شبکه المانها بررسی شده و پس از تایید، نتایج نهایی تعیین شدهاند.

در شکل ۶ الف نمودار نیرو-جابجایی تجربی و عددی برای نمونه تخت نشان داده شده است. نمودارهای همگرایی نشان میدهند که مدلسازی با تعداد ۴۸۹۶ المان با دقت بسیار بالایی (خطایی کمتر از ۱%) توانسته است نیروی بیشینه را پیش بینی کند، اگرچه در پیش بینی مقدار مقدار جابجایی در گسیختگی دارای دقت کمتری است (خطایی در حدود 8.6%). در شکل ۶ ب نتایج تاثیر درنظر گرفتن مدل آسیب به همراه مقایسه ظاهری نمونههای تجربی و شبیه سازی شده، نشان داده شدهاند؛ تاثیر اعمال مدل آسیب بر شبیه سازی چشمگیر بوده است و بدون اعمال آن نمی توان به درستی فرآیند را شبیه سازی کرد و همانطور که در نمودار مشاهده می شود، در حالتی که معیار آسیب لحاظ نشده نمودار نیرو-جابجایی دارای هیچ محدودیتی نیست و بارگذاری می تواند ادامه داشته باشد. همچنین همانطور که از شکل نیز مشخص است، محل و الگوی شکست کاملاً با نمونه تجربی همخوانی دارد.

شکل ۷ پاسخ نیرو -جابجایی نمونه با شیار به شعاع 2mm را در ازای تعداد المانهای مختلف نشان داده شده و با نتایج تجربی مقایسه شده است. مشاهده میشود که مدلسازی با بعداد 4080 المان دقت مناسبی خواهد داشت و مقدار نیروی بیشینه و جابجایی در شکست را به درستی پیشبینی کرده است. همچنین برای سایر نمونهها با شیار به شعاع 3mm، 4mm مست. همچنین برای سایر نمونهها با شیار به شعاع 3mm، نیرو و 5mm تیز تعداد مناسب المان تعیین گردیده و نمودار نیرو و 5mm تیزیب در شکلهای ۸ تا ۱۰ نشان داده شده است. با بررسی ظاهرینمونههای شکست، همانطور که در شکلها مشخص است، انطباق محل و شکل گسیختگی نمونهها کاملاً با نمونه های تجربی همخوانی دارد.

به طور کلی مدل ارائه شده توانسته است، مقادیر نیروی بیشینه را با دقت بهتری محاسبه کند، اما تعیین مقدار نمونههای تخت شیاردار که دارای شیار عرضی میباشند به عنوان نمونههای کرنش صفحهای شناخته می شوند که معیار و معادلات ارائه شده در این پژوهش نیز برمبنای همین نمونهها استخراج شده است و حالت کرنش صفحهای محافظه کارانهترین حالت در شروع فرایند آسیب است، در حالیکه نمونه های مورد استفاده برای انجام آزمایش ها کم پهنا بودند که به وضعیت تنش صفحهای نزدیک است. جابجایی در شکست به طور معناداری دارای دقت کمتری بوده است. بررسی نتایج نشان میدهد که درصد خطای نیروی بیشینه که به نمونه وارد می شود، کمتر از 10⁄0%، اما خطای مربوط به مقدار جابجایی انجام گرفته نمونه در لحظه از دست دادن ظرفیت تحمل بار 8/6% است. علت این مساله را می توان تفاوت در وضعیت تنش صفحهای نمونه های تجربی و روابط به کار رفته برای محاسبه مقادیر کرنش شکست و نسبت تنش سه محوره دانست که برای حالت کرنش صفحهای هستند.

شکل ۶- نتایج آزمونهای تجربی و منحنیهای بدست آمده از معادلات شکست برای نمونه SP.N0

شکل ۷- نتایج آزمونهای تجربی و منحنیهای بدست آمده از معادلات شکست برای نمونه SPR.N1

شکل ۸- نتایج آزمونهای تجربی و منحنیهای بدست آمده از معادلات شکست برای نمونه SPR.N2

شکل ۹- نتایج آزمونهای تجربی و منحنی های بدست آمده از معادلات شکست برای نمونه SPR.N3

شکل ۱۰- نتایج آزمون های تجربی و منحنیهای بدست آمده از معادلات شکست برای نمونه SPR.N4

با شروع آسیب، ماده ظرفیت تحمل بار خود را از دست می تحمل می کند، یکی از اهداف مهم مدل های آسیب است. دهد، بنابراین تعیین بیشینه نیرویی که ماده قبل از شکست 🧼 همچنین توانایی مدل برای تعیین میزان جابجایی نمونهها در

لحظه شکست نیز از دیگر ویژگیهای مهم آن است. در این پژوهش دقت مدل در محاسبه این دو پارامتر مورد ارزیابی قرار گرفته و سنجیده شده است. بر اساس نتایج بدست آمده خطاهای ذکر شده برای نمونههای مختلف به صورت نمودارهای شکل ۱۱ ارائه شده است. به طور کلی مدل کالیبره شده توانسته است، مقدار نیروی بیشینه را برای نمونه بدون شیار بهتر پیش بینی کند، اما در نمونههای شیاردار دقت پیش بینی مقدار جابجایی شکست بهتر بوده است. علت این مساله شاید ایجاد حالت تنش سه محوره به دلیل وجود شیار و تاثیر

مولفههای هیدرواستاتیک تنش بر محدود کردن تغییر شکل در اطراف شیار باشد.

با توجه به نتایج به دست آمده و خطاهای در حد قابل قبول میتوان دریافت روشهای ارائه شده در این پژوهش از همخوانی قابل قبولی با نتایج تجربی برای بررسی پدیده آسیب در تحلیل های مهندسی برای آلومینیوم ۵۰۸۳ برخوردار است و از این روابط میتوان برای تعیین آسیب و گسیختگی در فرایندهای شکلدهی با هندسه پیچیده نیز استفاده کرد.

شکل ۱۱- گزارش خطای محاسبه شده در تعیین مقدار الف) نیروی بیشینه، ب) مقدار جابجایی در شکست

۳- جمعبندی

شرایط کرنش صفحهای ارائه شدهاند و آزمونهای انجام شده برای استخراج ثابتهای مواد در وضعیت تنش صفحه ای انجام گرفته اند، یکی از علتهای خطا را می توان این نکته دانست. همچنین برای نمونه بدون شیار، معیار آسیب را زودتر پیشبینی کردهاست و دلیل آن می تواند محافظه کارانه بودن وضعیت کرنش صفحه ای باشد.

مراجع

- Shrot, A. and M. Bäker, Determination of Johnson– Cook parameters from machining simulations. Computational Materials Science, 2012. 52(1): p. 298-304.
- Gambirasio, L. and E. Rizzi, On the calibration strategies of the Johnson–Cook strength model: Discussion and applications to experimental data. Materials Science and Engineering: A, 2014. 610: p. 370-413.
- Gambirasio, L. and E. Rizzi, An enhanced Johnson– Cook strength model for splitting strain rate and temperature effects on lower yield stress and plastic flow. Computational Materials Science, 2016. 113: p. 231-265.

استخراج مدل آسيب نرم آلياژ ۵۰۸۳ آلومينيوم بر اساس استاندارد و روشهای مرسوم در این مقاله مورد مطالعه قرار گرفته است. با استفاده از روابط استخراج شده تجربی در این پژوهش که ارتباط بین کرنش شکست با نسبت تنش سه محوره را مشخص مي كنند، مطالعه دقيق فرآيند گسيختگي و آسيب ورق های فلزی از اين آلياژ ممكن می شود. با هدف بررسی تاثیر مقادیر مختلف تنش سه محوره نمونههای تخت شیاردار با شعاع شیار مختلف استفاده شده و با برازش منحنیهای مناسب ثابتهای جنس برای تحلیل آسیب نرم تعیین شدهاند. برای صحتسنجی و بررسی کارایی مدل بهدست آمده در شبیهسازی فرآیندهای شکلدهی ورق، آزمونهای انجامشده در محیط نرمافزار آباکوس نیز شبیهسازی شدهاند. مطالعه دقت نتایج نشان می دهد که مدل های ارائه شده اگرچه در پیشبینی مقدار نیروی بیشینه دقت کاملا مطلوبی دارند و با خطایی کمتر از 2/5% آن را پیشبینی کردهاند، اما برای محاسبه مقدار جابجایی تا شروع شکست دقت کمتری داشته و در بدترین حالت دقتی کمتر از 8% دارند. توجه به این مورد ضروری است که مدل های استفاده شده برای

- Banerjee, A., et al., Determination of Johnson cook material and failure model constants and numerical modelling of Charpy impact test of armour steel. Materials Science and Engineering: A, 2015. 640: p. 200-209.
- 14. Buzyurkin, A.E., I.L. Gladky, and E.I. Kraus, Determination and verification of Johnson–Cook model parameters at high-speed deformation of titanium alloys. Aerospace Science and Technology, 2015. 45: p. 121-127.
- Zhang, X., R. Shivpuri, and A.K. Srivastava. Microstructure Sensitive Flow Stress Based on Self Consistent Method. in ASME 2016 11th International Manufacturing Science and Engineering Conference. 2016.
- Liu, J., Y. Bai, and C. Xu, Evaluation of Ductile Fracture Models in Finite Element Simulation of Metal Cutting Processes. J. Manufac. Sci. Eng., 2013. 136(1).
- Mashayekhi, M. and S. Ziaei-Rad, Identification and validation of a ductile damage model for A533 steel. J. Mater. Proc. Tech., 2006. 177(1): p. 291-295.
- Ribeiro, J., A. Santiago, and C. Rigueiro, Damage model calibration and application for S355 steel. Procedia Structural Integrity, 2016. 2: p. 656-663.
- Wierzbicki, T., et al., Calibration and evaluation of seven fracture models. Int. J. Mech. Sci., 2005. 47(4): p. 719-743.
- Hancock, J.W. and A.C. Mackenzie, On the mechanisms of ductile failure in high-strength steels subjected to multi-axial stress-states. J. the Mech. Phys. Solids, 1976. 24(2): p. 147-160.
- 21. Lee, Y.-W., Fracture prediction in metal sheets. 2006.

- 4. Rice, J.R. and D.M. Tracey, On the ductile enlargement of voids in triaxial stress fields*. J. the Mech. Phys. Solid., 1969. 17(3): p. 201-217.
- 5. Bai, Y., X. Teng, and T. Wierzbicki, On the Application of Stress Triaxiality Formula for Plane Strain Fracture Testing. J. Eng. Mater. Tech., 2009. 131(2).
- Bai, Y. and T. Wierzbicki, A new model of metal plasticity and fracture with pressure and Lode dependence. International J. Plastic., 2008. 24(6): p. 1071-1096.
- Bao, Y. and T. Wierzbicki, On fracture locus in the equivalent strain and stress triaxiality space. Int. J. Mech. Sci., 2004. 46(1): p. 81-98.
- Hooputra, H., et al., A comprehensive failure model for crashworthiness simulation of aluminium extrusions. Int. J. of Crashworthiness, 2004. 9(5): p. 449-464.
- Bobbili, R. and M. Vemuri, A Modified Johnson-Cook Model for FeCoNiCr high entropy alloy over a wide range of strain rates. Materials Letters, 2018. 218.
- Milani, A.S., et al., An improved multi-objective identification of Johnson–Cook material parameters. Int. J. Impact Eng., 2009. 36(2): p. 294-302.
- 11. Majzoobi, G.H. and F.R. Dehgolan, Determination of the constants of damage models. Procedia Engineering, 2011. 10: p. 764-773.
- Banerjee, A., et al., An Experimental Determination of Johnson Cook Material and Failure Model Constants for Armour Steel. Applied Mechanics and Materials, 2014. 592-594: p. 990-995.